

CRIZA DIN UCRAINA – EVOLUȚII, PERSPECTIVE, IMPACT

Ambasador PARASCHIVA BĂDESCU*

Abstract. *The intention of this article is to reconfigure the timeline of the recent events in Ukraine. This crisis has the heavy significance of proving that the present landscape in the international relations can still be touched and recalibrated by the most classic type of aggression: the military conflict. This episode involves many actors, placed in very different power positions in the international system: from the Ukraine – the victim cuddled in the middle of the Western and Eastern concurrent interests, to the traditional powerful states – USA, Russia, some European countries, and of course, to the diverse configurations of the international organizations.*

Keywords: *Ukrainian crisis, Russia, USA, international organizations, equilibrium of powers.*

I. Originile și evoluția crizei

Aspirația de a avea independență deplină față de Moscova, precum și orientarea proeuropeană crescândă a Ucrainei reprezintă cauzele principale ale crizei. Primele manifestări ale acesteia datează de la Summit-ul NATO din 2008, urmat de confruntarea militară dintre Rusia și Georgia din același an, care au înghetat perspectivele lărgirii NATO atât pentru Georgia, cât și pentru Ucraina. În 1999, Ucraina, alături de Georgia, Azerbaidjan și Moldova, care vizau integrarea în structurile euro-atlantice, creează grupul GUAM (după inițiialele țărilor respective), asumându-și rolul central în cadrul acestuia. GUAM se detașă de structurile create de Rusia în spațiul post-sovietic. Începutul crizei financiare globale, la rândul său, a afectat aranjamentele economice regionale. Am asistat la un „război al gazelor” între Rusia (furnizoare) și Ucraina (țară de tranzit spre Europa Occidentală). În 2009, UE a lansat Programul de Parteneriat Estic, vizând

* Membru a Asociației Ambasadorilor și Diplomaților de Carieră din România; Ambasador, Șef al Centrului OSCE în Turkmenistan (2002-2004), Ambasador, Adjunct al Șefului Misiunii OSCE în Serbia-Muntenegru (2005-2006), Ambasador, Șef al Misiunii OSCE în Muntenegru (2006-2010), Șef al Misiunii ODIHR pentru Observarea Alegerilor Prezidențiale din Tadjikistan (2013). În 2012 a primit „Medalia OSCE” pentru activitatea depusă în serviciul organizației.

aprofundarea cooperării, sprijinirea eforturilor țărilor respective pe calea edificării unor societăți democratice și a economiei de piată, până la asocierea politică și economică a acestora cu UE. De menționat că, în principiu, Rusia nu s-a opus dezvoltării relațiilor statelor ex-sovietice cu UE, însă a privit drept sfidare opțiunile acestora de integrare în NATO, văzând în aceasta o amenințare pentru securitatea sa. Această poziție a fost luată în considerare de țările membre ale NATO, care, nedorind să provoace Rusia, au preferat să amâne sau chiar să descurajeze ambiiile unor țări ex-sovietice de a se integra în alianță.

La rândul său, Federația Rusă speră să atragă Ucraina și alte republici ex-sovietice să se asocieze la proiectul său privind Uniunea Vamală, care în mai 2014 a dus la semnarea Tratatului de creare a Uniunii Economice Euroasiatice. Prin acest proiect, Rusia viza crearea unui spațiu economic unic, de la Atlantic la Pacific, cuprinzând Uniunea Eurasia (dominată de Rusia) și Uniunea Europeană, care ar putea evoluă spre forme mai avansate de integrare în vederea creării unei „Europe largite“. Pentru Rusia, Ucraina reprezintă o importantă geostrategică și de securitate fundamentală, subliniată expres în doctrina strategică și de securitate a Moscovei.

1. Ucraina, condusă de președintele Viktor Ianukovici în perioada 2010-2014, a balansat între UE și Rusia. Din rațiuni politice interne, V. Ianukovici a stimulat speranțele pentru asocierea cu UE, nereușind, însă, să asigure un ajutor financiar rezonabil din partea acesta pentru a compensa pierderile severe ale industriei ucrainene, care ar rezulta din asocierea economică cu UE. Totodată, era confruntat cu presiunea exercitată de Rusia, care nu ezita să folosească toate metodele pentru a arăta ce se va întâmpla dacă nu va face „o alegere corectă“. În noiembrie 2013, Ianukovici, în mod surprinzător, a suspendat semnarea acordului de asociere politică și economică cu UE. În schimb, a acceptat sprijin financiar și economic generos din partea Moscovei. Această decizie a dus la proteste de masă în centrul capitalei, care acuzau corupția la nivel înalt; pentru masa largă a populației, asocierea cu UE constituia calea de a depăși această situație, iar neasteptata decizie de a renunța la semnarea produs un şoc puternic. La protestul civic, cunoscut drept „Maidan“, s-au alăturat grupuri naționaliste, care insistau pentru identitatea națională a Ucrainei și îl priveau cu suspiciune pe Ianukovici. Protestele antigovernamentale s-au extins în toată țara, rezultând în confruntări între manifestanți și oamenii de ordine, soldate cu victime. Au apărut tendințe centrifuge, iar liderii opoziției nu mai aveau încredere în capacitatea lui Ianukovici de a guverna țara.

La 21 februarie 2014, după negocieri intense, în prezența mediatorilor euro-peni, miniștrii de externe ai Franței, Germaniei și Poloniei, Președintele Ianukovici și reprezentanți ai opoziției au semnat un acord de ieșire din criză, care prevedea, printre altele, alegeri anticipate, formarea unui guvern de coaliție și o reformă constituțională. La 22 februarie, la Harkov, a avut loc Congresul deputaților poporului din toată țara. În aceeași zi, Ianukovici a fost destituit din funcția de președinte al țării.

Parlamentul a adoptat o lege care viza limitarea drepturilor minorităților de a folosi limba națională (rusă, română, maghiară și tatară). Urmare reacției comu-

nității internaționale, legea nu a fost promulgată și nu a intrat în vigoare. Sub pretextul legii, însă, Consiliul Federației Ruse a autorizat intervenția armată pe teritoriul Ucrainei, la solicitarea președintelui Putin, la 24 februarie 2014, preluând controlul peninsulei Crimeea. În aceeași zi, parlamentul rus a aprobat prezența militarilor ruși în Crimeea și Estul Ucrainei. Comisia de la Venetia și comunitatea internațională au condamnat aceste acte, considerându-le ilegale și nelegitime.

2. În urma alegerilor din 25 mai 2014, Petro Poroșenko a fost ales noul președinte legitim al Ucrainei, autoritatele statului reacționând imediat la acțiunile antiteroriste din regiunea de est, armata ucraineană părând să fi revenit cu forțe noi în zonă, după ce timp de mai multe săptămâni a suferit înfrângeri sau dezerteri în regiunea Donețk. Au avut loc confruntări puternice între separațisti și armată, Rusia cerând Ucrainei „măsuri urgente” pentru a pune capăt „băii de sânge” și a lansa un dialog cuprinzător în Ucraina. Totodată, existau informații și evidențe în legătură cu înarmarea separatistilor proruși din Ucraina de către Federația Rusă, ceea ce l-a determinat pe noul președinte să declare că țara se află în stare de război, iar operațiunile militare împotriva rebelilor proruși vor continua.

Prima provocare majoră cu care se confrunta Poroșenko era recăstigarea controlului în regiunile estice, inclusiv Lugansk și Donețk. Există încă riscul ca aceste ofensive să sporească sprijinirea de către populație a mișcărilor prorușe în aceste regiuni. Rusia a lăsat să se înțeleagă că nu ar fi interesată în anexarea acestor părți ale Ucrainei, deși continuă să joace un rol major în zonă.

Noul șef de stat, investit în funcție la 7 iunie a.c., a dat asigurări că autoritățile de la Kiev vor depune toate eforturile pentru detensionarea situației și favorizarea păcii, exprimându-și intenția de a avea discuții în acest sens cu liderul rus. În discursul inaugural, P. Poroșenko a lansat planul de pace pentru rezolvarea situației în regiunea Donbas, care propunea dezarmarea tuturor celor care au folosit arme împotriva guvernului central, amnistierea tuturor luptătorilor care vor preda armele, crearea unui corridor pentru retragerea mercenarilor ruși, un larg dialog de pace și alegeri locale la Donbas, precum și un pachet de reforme economice pentru estul Ucrainei¹. Totodată, noul președinte a dat asigurări privind continuarea cursului proeuropean al țării.

3. În timp ce Kievul aștepta răspunsul Moscovei privind inițiativa sa de pace, iar trupe ale Ucrainei se pregăteau să închidă frontieră, câteva tancuri și camioane cu armament din Rusia au pătruns în regiune, iar în noaptea de 13-14 iunie, un avion militar ucrainian – IL-76, care se apropia de aeroportul din Luhansk, a fost doborât de rebeli, provocând moartea a 49 de militari. În ciuda promisiunilor de retragere, Moscova și-a reluat concentrarea trupelor sale pe frontieră ucraineană. Cu toate acestea, la 16 iunie, la întrunirea Consiliului de Apărare Națională, președintele Poroșenko și-a reiterat inițiativele de pace, propunând închiderea focului ca început al acestui proces². De menționat că numeroși politicieni și cetăteni ucraineni au obiectat față de încretarea operațiunilor antiteroriste, insistând pentru reformarea radicală a structurilor de apărare și a altor agenții ucrainiene, pentru a putea face față unei agresiuni străine.

¹ www. president.gov.ua, accesat la 7 iunie 2014.

² www. president.gov.ua, accesat la 16 iunie 2014.

Președintele Poroșenko părea determinat să pună capăt violentelor. „Planul de pace începe cu ordinul meu privind un armistițiu unilateral. Imediat după asta, trebuie să primim sprijin pentru planul de pace prezidențial din partea tuturor părților implicate. Asta ar trebui să se întâmple foarte repede“, a declarat el într-o conferință de presă, la 18 iunie. Anunțul venea după ce președinții Ucrainei și Rusiei au discutat telefonic, la 17 iunie a.c., pe marginea unui posibil acord de încetare a focului.

4. Deși înaintea alegerilor prezidențiale ale Ucrainei din 25 mai a.c. președintele Putin a declarat că va recunoaște rezultatul acestora, Moscova a evitat deplina confirmare a acestei recunoașteri. La 2 iunie, în contextul creșterii violenței în estul Ucrainei, Moscova a încercat să obțină sprijinul Consiliului de Securitate al ONU pentru o rezoluție chemând la încetarea violenței și deschiderea unui coridor terestru umanitar în țară, realizarea „hărții de parcurs“, către pace, propusă de OSCE în mai, pentru a da impuls acordului realizat la Geneva de UE, Rusia, Ucraina și SUA în încercarea de a pune capăt crizei. Rusia a acuzat Kievul de a nu fi respectat acordul de la Geneva sau „harta de parcurs“, prezentând câteva proiecte de rezoluții în acest sens în Consiliul de Securitate, care au fost respinse. Efortul Moscovei nu s-a soldat cu succes, ci a confirmat că opinia Kremlinului privind criza este diametral opusă celei a partenerilor Occidentali. Ucraina și aliații occidentali au acuzat Rusia de atâtarea tulburărilor din estul Ucrainei. Astfel, în raportul reprezentanților ONU care monitorizau situația în regiune se arată că separații proruși înmormânt din estul Ucrainei ucid, torturează și răpesc persoane din rândul populației civile, astfel de acțiuni fiind în creștere.

5. La 21 iunie a.c., președintele Poroșenko a prezentat oficial planul său de pace pentru estul Ucrainei, care includea un dialog cu rebelii proruși ce nu au comis crime sau torturi și care doresc restaurarea integrității țării. „Planul de pace este principalul nostru scenariu. Este planul A“, a spus el. „Cei ce au intenția să folosească aceste negocieri de pace cu unicul scop de a câștiga timp și de a-și regrupa forțele trebuie să știe că avem un plan B detaliat. Nu vom vorbi acum despre el, pentru că eu cred că planul nostru pașnic va reuși.“

„Planul de pace,“ în 15 puncte, care includea crearea unei zone tampon de zece km la frontieră între Rusia și Ucraina și a unui culoar pentru mercenarii ruși care să le permită să treacă în Rusia după depunerea armelor, a fost dezvăluit la 19 iunie pe site-ul unei televiziuni locale, fiind prezentat public în discursul televizat al președintelui la 20 iunie a.c.³. În timpul perioadei de încetare a focului, care urma să dureze până la 27 iunie a.c. (până la semnarea acordului de asociere a Ucrainei cu UE), forțele Ucrainei erau însărcinate să protejeze și să apere frontieră ruso-ucraineană; în unele sectoare forțele ucrainene urmau a fi plasate în interiorul teritoriului ucrainean și nu la frontieră. Anunțând încetarea focului, președintele Poroșenko a declarat că „teroriștii care nu vor preda armele vor fi lichidați după expirarea încetării focului“.

Moscova a apreciat că aceste condiții „nu sunt realiste“, dacă separații proruși nu sunt prezenți la masa negocierilor, iar un lider rebel a spus că eforturile lui Poroșenko sunt nesemnificative, atâtă timp cât nu includ retragerea totală a

³ www.president.gov.ua, accesat la 20 iunie.

trupelor ucrainene din Estul țării și o recunoaștere a independenței rebelilor separațiști și proruși.

Această propunere intervenea după intrarea în vigoare a unei încetări unilaterală a focului de o săptămână, decretată de Kiev cu scopul de a le permite rebelilor să depună armele. Putin și-a exprimat sprijin limitat pentru încetarea unilaterală a focului declarată de Ucraina în luptele cu separațiștii proruși, dar i-a transmis președintelui Poroșenko că trebuie inițiate con vorbiri cu rebelii, pentru ca planul de pace să nu eșueze. El a declarat că planul de pace nu trebuie să fie un „ultimatum“ adresat rebelilor și a avertizat că încetarea focului nu va fi „vialibă și realistă“ dacă nu se fac și gesturi practice pentru a începe discuțiile între cele două părți.⁴ Luptele între armată și insurgenți au continuat cu aceeași hotărâre.

Conform declarației MAE rus din 23 iunie a.c., „este necesară o încetare durabilă a focului, care să fie respectată în estul Ucrainei pentru a putea începe dialogul între autoritățile de la Kiev și insurgenți“. La 24 iunie a.c., președintele Putin a trimis o scrisoare președintelui Consiliului Federației Rusiei, Valentina Matveenko, în care propunea anularea hotărârii Consiliului Federației privind folosirea forțelor armate ale Federației Ruse pe teritoriul Ucrainei. Secretarul de presă al președintelui a subliniat că aceasta s-a făcut în scopul normalizării și reglementării situației în regiunile de est ale Ucrainei, precum și al începerii negocierilor tripartite în această problemă. Propunerea lui Putin a fost susținută de comitetele împuternicate ale Consiliului Federației. Adjunctul ministrului de externe Karasin a declarat că această propunere „întărește poziția politică a Ucrainei“ care insistă pentru normalizarea situației⁵.

6. Încetarea temporară a focului anunțată de Președintele Poroșenko a fost salutată de partenerii occidentali. Felicitându-l pe președintele Poroșenko pentru căutarea unei soluții pașnice a conflictului, Președintele în exercițiu al OSCE a subliniat că de important este ca toți actorii, naționali și internaționali, să sprijine acest plan, precum și că OSCE este gata să acorde, pe baza expertizei sale, asistență conducerii ucrainene în implementarea măsurilor cuprinse în plan⁶.

În perioada care a urmat, însă, luptele între separațiștii și forțele ucrainene în partea de est a țării s-au intensificat. Armata Rusă a pătruns în Estul Ucrainei în sprijinul rebelilor. La 5 septembrie 2014, la Minsk, reprezentanții Ucrainei, Rusiei, OSCE și liderii separațiști sprijiniți de Moscova au semnat un acord de armistițiu, care prevede „monitorizarea permanentă a situației de-a lungul zonelor de frontieră între Ucraina și Rusia“ (punctul 4) în zona de securitate care va fi creată sub controlul OSCE, dar și schimbul reciproc de prizonieri, măsuri de îmbunătățire a situației în Donbas, refacerea economică, retragerea formațiunilor armate ilegale, a armamentului greu al acestora, precum și a luptătorilor paramilitari și mercenarilor din teritoriul Ucrainei.

La 14 septembrie a.c. au avut loc, în Crimeea, primele alegeri locale după anexarea acesteia. Pentru grupurile proruse, aceste alegeri au fost o „legitimare“

⁴ Reuters, accesat la 22 iunie 2014.

⁵ Komersant, accesat la 25 iunie 2014.

⁶ www.osce.org/cio, accesat la 20 iunie 2014.

a ocupației, prin care, în ochii acestora, peninsula și-a consolidat poziția în cadrul sistemului juridic al Federației Ruse.

La 16 septembrie a.c. a fost adoptat proiectul de lege, inițiat de președintele P. Poroșenko, privind procedura specială de autoadministrare în unele districte din provinciile Donețk și Lugansk. Legea a fost criticată public de opozitie. Redactarea și adoptarea grăbită a legii, discutarea acesteia într-o atmosferă politică agitată (înaintea alegerilor parlamentare din 26 octombrie a.c.) sunt factori care par să întârzie intrarea ei în vigoare.

7. Provocări viitoare – Pe lângă problemele legate de mișcările separatiste în sud-estul Ucrainei, Poroșenko se confruntă cu imense provocări economice. Presiunea balantei externe a dus la devalorizarea hrivnei, preconizându-se că economia ucrainiană ar putea intra în recesiune în anul curent din cauza reducerii PIB cu 4,4%.

Deși este de așteptat ca Rusia să-și reducă eforturile militare de destabilizare, aceasta dispune încă de metode alternative de dezbinare a țării pentru a se asigura că interesele sale rămân pe agendă. Începând cu 16 iunie a.c., Gazprom a opus furnizarea gazului către Ucraina, invocând datorile acumulate către Moscova pentru livrările anterioare. La 17 iunie a.c. premierul Arseniy Yatsenyuk a caracterizat suspendarea furnizării gazului ca un aspect al „agresiunii generale a Rusiei împotriva statului ucrainean, alături de anexarea Crimeei, trimiterea bandelor înarmate la Donbas, instituirea sanctiunilor comerciale, vizând distrugerea independenței și suveranității Ucrainei”⁷. Ca măsuri pe termen scurt, Kievul se pronunță pentru continuarea negocierilor cu Moscova, sub brokerajul UE, pentru soluționarea datoriei; se judecă cu Rusia la Curtea de Arbitraj de la Stockholm; încearcă să demonstreze că Ucraina este o țară sigură pentru tranzitul gazului rusesc către Europa; contează pe furnizarea de gaz din țările membre ale UE; elaborăză planuri de reformare a sectorului energetic, invitând consultanță occidentală; propune continuarea negocierilor cu Gazprom privind achitarea sumei de 4,5 miliarde dolari din datorie, dacă Gazprom va reduce prețul gazului la 300\$ pe mia de metri cubi⁸. Guvernul ucrainean nu exclude ca Gazprom să continue suspendarea furnizării gazului și în sezonul rece. Moscova urmărește discreditarea Ucrainei ca țară importantă de tranzit al gazului, facilitând obținerea de către Gazprom aprobării UE pentru proiectul gazoductului South Stream, care va ocoli Ucraina⁹. În acest fel, continuă presiunea asupra Ucrainei de a găsi soluții înainte de sezonul rece. UkrTransGas, operatorul sistemului conductei de tranzit al gazului, este gata să pună în aplicare acordul cu Eustream Slovak, pregătit să furnizeze Ucrainei o cantitate semnificativă de gaz din Germania, Austria, Republica Cehă și Ungaria prin teritoriul slovac. Este vorba, desigur, de gaz de proveniență rusă, obținut de companiile țărilor respective la prețul pieței europene și disponibil pentru a fi revândut Ucrainei cu un adaos comercial, dar oricum sub prețul exagerat propus de Gazprom Ucrainei¹⁰. Aceste soluții tactice de moment pot suferi modificări în funcție de noile evoluții.

⁷ *Ukrinform*, accesat la 17 iunie 2014.

⁸ *Interfața-Ukraine*, accesat la 18 iunie 2014.

⁹ *Natural Gas Europe*, accesat la 18 iunie 2014.

¹⁰ *Eurasia Daily Monitor*, accesat la 19 iunie 2014.

II. Reacțiile și poziția țărilor și structurilor euro-atlantice

Summit-ul Parteneriatului Estic de la Vilnius, din 28-29 noiembrie 2013, a arătat că UE nu dispunea de vreun plan de a reacționa la acțiunile și presiunile Rusiei.

Reacția UE la evoluțiile ulterioare din Ucraina a vizat două direcții.

Prima urmărea să descurajeze escaladarea conflictului de către Rusia, susținând negocieri diplomatice rusu-ucrainene. Eforturile UE s-au concentrat pe reducerea violențelor, stimularea dialogului, protejarea unității și integrității teritoriale a țării, sprijinirea reformelor economice și politice ale Ucrainei.

În absența unor semnale rusești de reducere a escaladării conflictului, UE a adoptat *măsuri diplomatice*. Summit-ul G8 care urma să aibă loc la Soci în iunie 2014 a avut loc la Bruxelles în format G7. A fost suspendat Summit-ul UE-Rusia, ca forum de reunii pe bază regulată. De asemenea, UE a suspendat negocierile asupra noului acord bilateral cu Rusia, care au loc din 2008, precum și dialogul cu privire la liberalizarea vizelor. Întrucât aceste măsuri nu și-au dovedit efectul scontat, UE a adoptat unele *măsuri restrictive* pentru cei responsabili de criza ucraineană (înghetarea unor bunuri și interzicerea vizelor; prohibirea importului produselor din Crimeea și Sevastopol, fără certificarea autorităților ucrainene și.a.); *sancțiuni economice* (embargo privind importul și exportul de armament, materiale și tehnologie militară și.a.); *sancțiuni privind cooperarea economică* (suspendarea semnării de noi operațiuni financiare în Federația Rusă; reevaluarea programelor de cooperare UE-Rusia).

Cea de-a doua direcție viza ajutorul, în funcție de performanța guvernului de la Kiev, pentru stabilizarea financiară a Ucrainei (pachet finanțări de 11 miliarde euro), semnarea Acordului de Asociere (partea politică), liberalizarea comerțului sau reducerea taxelor vamale pentru unele produse din Ucraina înainte de semnarea acordului de liber schimb, identificarea surselor financiare pentru lichidarea datoriilor față de Gazprom.

Pentru Uniunea Europeană, „eșecul de a demonstra o viziune clară și decisă în următoarele zile ar însemna să trădăm curajul și hotărârea celor care s-au ridicat împotriva regimului corrupt și incompetent al lui V. Yanukovici... Inabilitatea de a transforma vorbe în fapte, când este rândul nostru să acționăm, ar fi de neierat și o gravă eroare istorică ... Orice rezultat trebuie să includă retragerea forțelor Rusiei la nivelul dinainte de conflict”¹¹. Trebuie admis, totuși, că modalitatea de a reacționa la revisionismul Rusiei rămânea o provocare pentru unitatea UE și natura acesteia ca o comunitate de securitate. Dincolo de diferențele între situația economică și de securitate a statelor membre, au existat îndelungate deosebiri de păreri între cei care considerau că cea mai bună abordare privind Rusia era angajarea acesteia într-o cooperare și cei care considerau că Moscova îi respectă numai pe cei care o înfruntă. În fața unei Rusii agresive, revisioniste, aceste diferențe, deși s-au mai redus, pot vor spori din nou. Abilitatea UE de a face față acestor provocări va depinde, într-o mare măsură, de modul în care va reuși să-și consolideze unitatea mai degrabă în jurul imperativelor globale comune, decât să fie divizată de impactul asimetric al Rusiei asupra UE.

¹¹ <http://www.debatingeurope.eu/2014/04/08/eu.party>.

NATO. Amenintările rusești la adresa securității regionale și internaționale sunt în creștere și devin din ce în ce mai unpredictibile, necesitând o reacție mai potrivită, rapidă și flexibilă din partea NATO. După reuniunea ministrilor apărării ai țărilor alianței, din 3 iunie 2014, Secretarul General Anders Fogh Rasmussen a calificat acțiunile Rusiei în Ucraina drept „iresponsabile și ilegale“, „o serioasă provocare pentru o Europă întreagă, liberă și pașnică“¹², subliniind necesitatea unei acțiuni solidare a membrilor alianței în sprijinul Ucrainei, pentru a răspunde „provocării Kremlinului de a încerca redesenarea frontierelor prin forță“.

În timpul reuniunii speciale de la Bruxelles, oficialii din Kiev și țările NATO au discutat despre căile de consolidare a parteneriatului între Alianță și Ucraina, pachetul de asistență pe termen lung pentru reforma sectoarelor de securitate și apărare ale Ucrainei. S-a făcut apel ca Rusia să respecte angajamentele sale internaționale, să-și retragă integral forțele sale armate de la frontieră Ucrainei într-un mod transparent și verificabil; să prevină trecerea separațiștilor și a arămatului în Ucraina. Ministrul ucrainean al apărării, Mihailo Koval, a spus că sprijinul Alianței pentru reforma sistemului de securitate și apărare al Ucrainei este de importanță crucială¹³. La 25 iunie a.c., la reuniunea de la Bruxelles a ministrilor de externe ai țărilor NATO, s-au examinat relațiile cu Rusia și pașii de urmat în viitor: „Agresiunea Rusiei față de Ucraina – a declarat Secretarul General al NATO – a determinat încetarea colaborării cu aceasta. Din păcate, trebuie să spunem astăzi că nu vedem semne că Rusia și-ar îndeplini angajamentele sale internaționale“.

Evenimentele din Ucraina au afectat Europa și au testat soliditatea alianței transatlantice. Rusia vizează restaurarea influenței pierdute după colapsul URSS. Pentru SUA și aliații săi europeni este de importantă majoră să continue consolidarea alianței transatlantice și a securității regionale. În declarația Summit-ului UE-SUA din 26 martie 2014 se subliniază că „UE și SUA sprijină poporul ucrainean și dreptul său de a-și alege viitorul propriu și rămân angajate în a sprijini suveranitatea și integritatea Ucrainei. Condamnând ferm anexarea ilegală a Crimeei de către Rusia, subliniază că noi pași ai acesteia în direcția destabilizării situației din Ucraina vor atrage consecințe serioase în relațiile Rusiei cu UE și SUA, într-o gamă largă de domenii economice“. „SUA – alăturându-se Uniunii Europene – au anunțat sancțiuni sporite împotriva Rusiei în domeniul energetic, finanțiar și al apărării. Aceste sancțiuni vor izola în continuare Rusia de partenerii internaționali de afaceri și comerciali, dacă va continua acțiunile sale agresive și violarea dreptului internațional. Discuțiile privind anularea sancțiunilor vor începe după ce Rusia își va asuma angajamentele asumate prin Protocolul de la Minsk“ – declara reprezentantul SUA, Ambasadorul D.Baer, în Consiliul Permanent al OSCE, la 18 septembrie 2014.

La rândul său, Rusia a replicat prin sancțiuni împotriva unui număr de țări, inclusiv prin oprirea totală a importului de produse alimentare din țările UE,

¹² RIA Novosti, accesat la 3 iunie 2014.

¹³ Ruti Mujini, „NATO to strengthen partnership with Ukraine“, Southeast European Times, Bruxelles, accesat la 11 iunie 2014.

SUA, Norvegia, Canada și Australia, dar, îndeosebi, reducerea sau stoparea furnizării de petrol și gaze.

Ucraina este cel mai mare vecin al României, având o importantă comunitate românească. Poziția UE reflectă și abordarea României – *o condamnare foarte clară și fermă a actelor de violență cerându-se stoparea imediată a acestora, promovarea dialogului și negocierilor pentru soluționarea crizei*. De la începutul crizei, declarațiile autorităților române – președinte, primul-ministru, MAE – au vizat eforturile pentru o soluție pașnică, prin dialog, a crizei; pentru continuarea proiectului european al Ucrainei; pentru sprijinirea acestei țări în ce privește dimensiunea economică, afectată de probleme deosebite. Declarația MAE din 16 martie 2014 califică drept inadmisibilă și ilegală decizia autorităților Republicii Auto-nome Crimeea de a solicita intrarea în componența Federației Ruse și supu-nerea acestei opțiuni unui referendum local.

III. Câteva elemente de analiză și concluzii

- Criza din Ucraina a pus capăt perioadei începute după terminarea Războiului Rece în relațiile Rusiei cu partenerii euro-atlantici, care era caracterizată, în general, prin dorinta de cooperare. Criza a deschis o nouă perioadă de rivalitate, chiar confruntare între foștii adversari.
- Rezultatul alegerilor prezidențiale ucrainene are implicații importante pentru acest stat, dat fiind că alegătorii și-au exprimat clar opțiunea lor pentru Europa, pentru reforme și pentru unitatea țării.
- Încrederea votanților ucraineni că țara și noul președinte vor avea succes se bazează pe asocierea cu Uniunea Europeană; pentru ei, aceasta merge dincolo de prevederile tehnice ale unor acorduri, ci reprezintă o garanție de amicizia care îi va feri de eșec.
- Ucraina se bazează și crede în sprijinul Europei și al SUA în poziția sa față de Rusia, acesta fiind principalul, dacă nu singurul instrument de a opri amestecul Rusiei. Însă, unitatea și hotărârea Occidentului de a apăra principiul integrității teritoriale ucrainene par să fie adesea erodate de interese economice și financiare, ceea ce poate face dificilă adoptarea unei politici ferme și solide față de Rusia, care să limiteze influența acesteia în Europa, cu atât mai mult în partea de Est a acesteia.
- Președintele Poroșenko ar putea să se lovească de probleme mai dificil de rezolvat decât anticipase și să primească un sprijin extern mai slab decât cel sperat. De aceea, singurul aliat de nădejde rămâne hotărârea fermă de a continua reformele și a rezolva problemele în regiunile estice, pentru a convinge populația să-l sprijine în continuare, iar pe prietenii occidentali ai Ucrainei să acorde țării sprijinul necesar.
- În ceea ce privește implicarea Rusiei, acțiunile sale – apreciate de multe țări, foruri și analiști politici drept ilegale, constituind o gravă încâlcare a dreptului internațional – au fost bazate pe justificări menite a distorsiona adevărul. Acțiunile sale în Crimeea și în estul Ucrainei au determinat răcirea relațiilor cu Occidentul, care va putea dura câțiva ani, până se va depăși suspiciunea și mentalitatea specifică Războiului Rece.

• Conflictul din Ucraina a afectat și țările vecine, existând pericolul extinderii acestuia și al afectării securității în zonele adiacente. Europa a trebuit să acorde atenție sporită prevenirii extinderii acestuia dincolo de frontierele Ucrainei, întrucât aceasta putea rezulta în implicarea NATO, deci globalizarea crizei.

• Chiar dacă Rusia a reușit să destabilizeze Ucraina, nu a reușit să o includă sub dominația sa autoritară; acțiunile sale ar putea avea efect asupra țărilor Asiei Centrale, care par a ezita să se alăture proiectelor sale de integrare; aceste țări, deși au propriul lor sistem autoritar, nu doresc dominația Moscovei sau a altor actori.

• Din păcate, SUA, UE și alți actori, n-au avut pârghii politice necesare pentru a opri violențele și agresiunea. Politica externă a SUA a fost una mai degrabă defensivă. Europa în criză, slăbită economic, n-a acționat ferm pentru a preveni anexarea Crimeei.

• Ministrul de externe rus S. Lavrov a calificat politica Occidentului drept „nesinceră față de Moscova“: partenerii occidentali au promovat propria lor ordine de zi, ignorând interesele Rusiei, au continuat lărgirea NATO, mutând spațiul geostrategic aflat sub controlul lor la frontierele ruse. Totodată, însă, referindu-se la intențiile Moscovei privind relațiile cu partenerii euro-atlantici, S. Lavrov a spus că „ar dori să sper că actuala criză este un fel de furtună răcoritoare, care, poate nu imediat, dar va permite să trecem relațiile cu partenerii occidentali pe o bază mai sănătoasă și onestă. Probabil aceasta va conține mai puține discuții chinuitoare pentru identificarea de valori comune și mai multă recunoaștere a dreptului reciproc de a fi diferit, mai multă dorință de a construi relațiile pe o bază solidă de egalitate în drepturi, respect reciproc și luarea în considerare a intereselor fiecăruia“¹⁴. Din această luare de poziție rezultă că unul din obiectivele de politică externă ale Moscovei va fi „corectarea dezechilibrului“ care acum ar fi în favoarea Occidentului, fără, însă, a fi vorba de construcții antiamericane sau antioccidentale, ci printr-un parteneriat real.

• Totodată, este evident că Ucraina este o „miză“ mult mai importantă pentru Rusia decât pentru Occident. Rusia este interesată de înghețarea conflictului din Ucraina în stadiul actual, pentru a facilita transformarea separațiștilor ruși într-o entitate cu dreptul de a participa la negocieri ulterioare, după modelul Transnistriei.

„Lumea nu va mai fi niciodată din nou la fel“, a spus președintele Consiliului European Herman van Rompuy la Forumul de la Bruxelles. Cuvintele sale se referă la o conștientizare geopolitică a situației în inima Uniunii Europene și la trezirea la realitate a unor lideri europeni care au crezut că agresiunea teritorială în Europa e desuetă. Ei au realizat pericolul lipsei de reacție în fața unei agresiuni teritoriale în vecinătatea apropiată, pe de o parte, iar pe de alta, pericolul eliminării Rusiei din instituțiile internaționale clădite cu eforturi timp de două decenii. Criza din Ucraina este o lecție dură, care necesită o analiză profundă și măsuri de prevenire a repetării ei. Dialogul, negocierile și compromisul trebuie să fie singura cale de a se ajunge la soluții viabile, bazate pe încredere și respectarea opțiunii fiecărei țări de a-și decide soarta.

¹⁴ www.Komersant.ru, 7 iunie 2014.